

Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение
«Средняя общеобразовательная школа № 18
имени Б. Б. Городовикова»
г. Элисты Республики Калмыкия

<p>«Рассмотрено» Руководитель МО <i>Ардеева Н.Д.</i> Протокол № <u>1</u> «<u>18</u>» <u>08</u> 2023г</p>	<p>«Согласовано» Заместитель директора школы по УВР МБОУ «СОШ № 18 имени Б.Б. Городовикова» <i>Дорджиева А.А.</i> «<u>29</u>» <u>08</u> 2023г</p>	<p>«Утверждаю» Директор МБОУ «СОШ № 18 имени Б.Б. Городовикова» <i>Цебекова Н.Н.</i> Приказ № <u>124</u> от «<u>31</u>» <u>08</u> 2023г.</p>
--	---	--

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА УЧИТЕЛЯ

по Родному языку
(предмет, курс)

уровень программы базовый

класс 9⁸⁸²⁸

ФИО учителя Каванова В.В. Манжушева С.Б.
Мантшикова И.А.

категория высшая, первая

2023-2024 учебный год

Пояснительная записка.

Данное поурочное планирование составлено по программе по калмыцкому языку 1-4 классов под редакцией Г.Э. Бадмаевой, 5-11 классов средней школы под редакцией Р.П. Харчевниковой, С.Б. Джинбеевой, Е.А. Джинцаевой, Е.И. Манджиевой, З.Х. Онтаевой, З.П. Убушиевой.

Цели изучения родного языка в основной школе являются:

- Воспитание уважение к родному языку, сознательного отношения к нему как явлению культуры, осмысление родного языка как основного средства общения, средства получения знаний, средства освоения морально-этических норм, осознание эстетической ценности родного языка;
- Овладение калмыцким языком как средством общения в повседневной жизни и учебной деятельности, извлекать и преобразовывать необходимую информацию различных типов, осуществлять информационную переработку различных текстов.
- Развитие способности опознавать, анализировать, овладение культурной устной и письменной речи, обогащение активного словарного запаса в речевом общении.

Учебно-тематическое планирование уроков калмыцкого языка в 9 классе

В неделю -3 часа

№	Тема	час	Дасч авх үгмүд	Келлһнэ үлгүрмүд	Келлһнэ чадвр	Грамматик	Чадвр болн дасмж
1	Зая –Пандита- великий ученый. Тодо бичг- Ясное письмо.	2	Номт, гегэрүлгч, гегэрүлөч, орчулач, алдр, шажн, Төвд, үүдэх, тогтах, делгүрлх, тархах.	-Зая-Пандита гисн кемб? - Зая-Пандит кезэ төрж? Ямаран ээмгэ өрк-бүлд эн төрсмн? -Кеду жилдэн Төвдт сурхуль сурж? -Зая-Пандит ю тогтаж? -Ямаран номин халхар ик көдлмш кесмн?	-Зая-Пандита-нертэ номт, орчулач, оln-эмтнэ үүлдэч, гегэрүлгч. Терүнэ нилчэр хальмг улс эврэ бичгтэ болсмн. - Зая-Пандита 1599-гч жилд Хошуд нутга Шаңс ээмгт төрж. Эцкнь-Баавхн-нээмн көвүтэ бээсмн. Аавнь- Күнкэ Заяч- ик цецн күн бээсмн. -Эн арви долан настадан Төвд орж, шар шажна халхар сурхуль дасла. - 1648-гч жилд тод бичгин “Цаһан толһа” гидг алфавит бүрдэсмн. Тод бичгиг хальмгуд хурви зун шаху жил икэр олзлж йовсмн. - Зая-Пандита Бурхн шажна оln дегтрмүд тод бичгэр бичсмн. Төвд келнэс өөрд келнд чинртэ дегтрмүд орчулла. Тод бичг – хальмг улсин зөөр болн бахмж.	Келлһнэ хувс. Давтлһн.	Соңслһн: -Күүнэ келсиг медж чадлһн, күүнддэнд орлцлһн; -күнд биш текстмүдин һол утхинь медж чадлһн; - соңсн текстиг келж чадлһн; - текстин һол учр-утхинь йилһж чадлһн;
2	Калмыцкие ученые. Очиров Номт.	3	Ууһн көвүн, гүн медрлтэ, ик сурхульта, дорд үзгин ном шинжлөч,	- Очра Номт гисн кемб? -Альд төрсмн? Кедүдгч жилд Очра Номт төрсмн? -Очра Номт альд сурхуль сурж? Ямаран эрдмтэ билэ? - Очра Номт кенэс «Жаңһрин» 10 бөлг бичж авсмн? -Кедүдгч жилд «Жаңһрин» бөлгүд барлгдв? -Очра Номтын нилчэр ямаран газет хальмг келэр һардг билэ? - Очра Номтын нертэ музей альд	- Очра Номт гүн медрлтэ, ик сурхульта күн билэ. Дорд үзгин ном шинжлөчин болн юристин эрдмтэ билэ. Хальмг сегэтрин хамгин ухата, билгтэ улсин негнь болжана. - Очра Номт 1886-гч жилд Червленое селэнд төрж һарсмн. Эцкнь Довкин Очр дөрви үртэ бээсмн. Ууһн көвүн Номт билэ. -Санкт-Петербургск университетд сурхуль сурж. Энүнэ нилчэр өдгэ цага хальмгудт баатрлыг “Жаңһр” гидг дуулвр күрв. 1908-гч жилин зунар жаңһрч Ээлэн Овлаһас “Жаңһрин” 10 бөлг бичж авсмн. Ик номт профессор В. Котвичин сүв-селвгэр тер бөлгүдиг фонографд бичж авсмн. 1910-гч жилд “Жаңһрин” бөлгүд барлгдв. - 1917-1918 жилмүдт мана таңһчд “Өөрдин зөңгс” гидг газет хальмг келэр һардг билэ. Очра Номтын сән седвэрэр эн газет бүрдэгдлө. Оln зүсн халхар чинртэ көдлмш кеж, таңһчин делгүртд эврэ ик тэвцөн орулсмн. 1960-гч жилд Очра Номт	Деепричасть, причасть Бээлһнэ нернэ киисклһн, 1-гч баг	

				бээнү?	сээһэн хээсмн. Көтчир селэнд оршагдсмн. Нертэ дүрслөч Степан Ботиев Очра Номтын бумблв үүдэсмн. Элст балһсна Очра Номтын пертэ школд музей секгдсмн. Хотл балһснд Очра Номтын пертэ уульнц бээнэ.		
3	Элста- столица нашей республики	3	Өссн-боссн назр, элстэ назр, бумблв, соньжлт, сээхрүлх, кеермж, олл келн улс, өврмжтэ	-Чини өссн-боссн назр ямаран? -Түүрүн бээрн улснь кемб? -Ямаран үгэс Элст нерэн авсмн? -Элст балһсн ямаран? -Чини дурта орм ямаран? -Балһснд ямаран бумблвс бээнэ? -Балһсна хамгин сээхн соньжлтсин тускар кел.	Мини өссн-боссн назр-Элст балһсн. Эн «элстэ назр» гидг үгэс бүрдсмн. 1865-гч жилд Элст балһсн тогтсмн. Энүнд хамгин түүрүн болж орс Степан Кийков болн хальмг Бола ирж бээршлсмн. Ода Элст йир сээхн, өргн хо уульнцта, өндр гермүдтэ балһсн. Элстиг соньн бумблвс, соньжлтс сээхрүлнэ. Олл келн улс нигн бээцхэнэ. Мини төрскн назр йир өврмжтэ. Элстд төрсндэн йир байрлинав, балһсндан йир дуртав.	Үүлдэгчин хуврлт Амр зэнгин тогтац	
4.	Входной мониторинг	1					
5	Республика Калмыкия	3	Төрскн, бүрдх, хотл балһсн, тогтх, мал өскх, буудя, тутрн, байн назр	-Чи альд бээнэч? -Хальмг Таңһч кезэ бүрдсмн? -Хальмг Таңһчин хотл балһсн яһж нерэлднэ? -Хальмг Таңһчд кедү район, балһсн бээнэ? -Хальмг Таңһчд ямаран мал өскнэ? -Ямаран тэрэ тэрнэ? -Хальмг Таңһч юуһарн байн?	Би Хальмг Таңһчд бээнэв. Эн мини төрскн назр. Хальмг Таңһч миңһн йисн зун хөрдгч жилд бүрдсмн. Элст - Хальмг Таңһчин хотл балһсн. Таңһчм арвн хурвн районас, хурвн балһснас тогтна. Таңһчд дөрвн зүсн мал өскнэ: хөд, үкрмүд, темэд, мөрд. Теегт буудя, тутрн урһана. Мана Таңһч газар, нефтяр байн. Би Хальмг Таңһчдан йир дуртав.	Үүлдэгчин хуврлт Амр зэнгин тогтац	
6	Символика Республики Калмыкия	3	Көгжм, зег, жисэн, шаршажн, улан зала, дөрвн төөлг, нициэн, дөрвн өөрд: торһд, дөрвд, зүңгар, кошуд.	-Хальмг Таңһчин сүүр ямаран? - Хальмг Таңһчин сүлд, туг кен үүдэсмн? -Мана туг ямаран өңгтэ? -Цаһан бадм цецг ю медүлжэнэ?	Хальмг Таңһч эврэ частрта, тугта, сүлдтэ. Хальмг Таңһчин сүлд, туг зурач Эрднин Бата үүдэсмн. Мана туг шар өңгтэ. Дунднь көк төгрг цаһан бадмин цецг зурата. Шар өңг –шар шажн. Шар нарн мандлтха, дэн уга бээхин темдг, цевр, сээхн жирһл, төгрг зег, мөңк жисэн. Көк төгрг –цевр көк тенгр. Цаһан бадм цецг мана цаһан седкл медүлжэнэ.	Чинрлгч нерн	Умшлһн: -Текст тодрхаһар айслулж умшлһн; -шинжлтин чинртэ умшлһн; -текстин аһулһинь келж өглһн; -тектэр зура тогталһн; -текстин һол учр-утхинь зааж келлһн; -толяр көдлж чадлһн; -үгин нициһс, зэнгс орчулһн.
7	Богатство калмыцкой степи	3	Элсн, дотлин чолун, ракушняк чолун, эмнүлин өвсн, шарлжн өвсн, камб шарлжн, аавин улан, Ижл һол, Көк теңгс, тутрн, буудя, нарн цецг, боднцг, мэнгрс, хаяр, адамч, хавст, бадм	-Мана Таңһч юуһарн байн? -Мана теегт ямаран өвсн урһна? -Ямаран тэрэ тэрнэ? -Ямаран цецг мана теегин кеермж? -Теегт ямаран ангуд бээршлнэ?	Мана Хальмг Таңһч байн назр. Теегин назр дор дала кергтэ зөөр бээнэ: элсн, дотлин чолун, ракушняк чолун. Чолуһар бэрсн гермүд теегийг сээхрүлнэ. Кесг зүсн өвсн – ноһан урһна. Теднэ зэрмснь эмнүлин өвсн. Үлгүрнь: шарлжн өвсн, камб шарлжн, аавин улан эмнүлһнд кергтэ. Ижл һолын, Көк тенгсин заһсар эмтн тежэл кенэ. Теегин райодмудар тутрн,	Бээлһнэ нернэ киисклһн, причасть, үүлдөгч.	

			цецгүд, бахмж, гөрөсн, кеермж		буудя, нарн цецг тэрнэ. Теегт эмнг назр баһрж йовна. Тэрэ - темс урһадг назр элвжэд йовна. Тэрэчир бодниг, мөнгрс, хаяр, адамч, хавст икэр урһадг болв. Хаврт теегиг бамб цецгүд сээхрүлнэ. Көк теңсин, Ижл холын көвөһөр урһсн бадм цецгүд мана бахмж. Гөрөсн аң бас мана теегин кеермж. Цуг эн тоотыг хэлэх, харх кергтэ. Өвкнрин өскж йовсн дөрвн зүсн мал - мана теегин зөөр. Мана өвкнр герэслж үлдэсн болдг.		
8	Защита природы	4	Йиртмж, йиртмж харлһн, неквр, хадһлх, зерлг аңгуд харслһн, таңһчин заповедникүд, теегин кеермж, Улан Дегтр, гөрөсн, гөрөснэ то, баһрх, харх кергтэ, хадһлх кергтэ, таслх зөв угавидн, таслхм биш, бичэ таслгн, ясрулх.	Бидн йиртмжэн ... зөвтэвидн. Бамб цецгиг ... зөв угавидн. Теегин гөрөсн .... Дегтрт оруулгдсн. Теегин йиртмж ... төлө Хальмг Таңһчд ик көдлмш кегдженэ.	Хальмг күүнд теегэс даву эңкр назр уга. Мана теегт олн зүсн өвсн, цецгүд урһна, олн зүсн аңгуд бээршлнэ. Бамб цецг-теегин кеермж. Бидн бамб цецгиг таслх зөв угавидн. Улан Дегтрт оруулгдсн. Бамб цецгиг таслгго, хадһлх кергтэ. Гөрөснэ то баһрж йовна. Хар назра заповедникд эдниг сээнэр, килмжтэһөр хэлэнэ. Йиртмж харлһн- өдгэ цагин неквр.	Бээлһнэ нернэ киисклһн, причась, үүлдэгч.	
9	Контрольная работа	1					
10	Работа над ошибками	1					
11	Повторение	2					
12	Наша школа.	5	Сурһульч, ном, хойр давхр, һурвн давхр, школын хаша ик, сарул терз, кичэл, цаһан саната, медрлтэ, дуулна, биилнэ, классин хардач	Селэнэ дунд, балһсна захд, балһсна барун захд, балһсна цутхлнд, балһсна өмн үзгт -Тана школ альд бээнэ? -Чи альк школын сурһульч? -Чи кедүдгч класст сурнач? -Тана школ кенэ нер зүүнэ? -Кедү сурһульчнр сурна? -Тана школын өөр стадион бээнү? -Тана сурһульчнр сул цаган яһж давулна?	Би ... школд сурнав. Мана школ ... давхрта, ик өргн терзмүдгэ. Хот уудг өрэ, хувцна хора, цогц-батруллһна, сурһульчнрин кабинетмуд бээнэ. Мана школд ... сурһульчнр сурна. Мадниг цаһан саната, медрлтэ багшнр сурһна. Школд бидн биилнэвидн, дуулнавидн, олн зүсн марһаст орлцгавидн. Би ...дгч. класст сурчана. Мана класст ... сурһульчнр сурна. Мана класст ... күүкд, ... көвүд сурһульчнр сурна. Мана классин хардач - ...	Бээлһнэ нернэ олн то Үүлдэгчин хуврлт	
13	Времена года.	8	Намрин йиртмж, асхн серүн, салькн шүрүднэ, чаңһрна, хамтхасд шарлад өгрнэ, унна, бархлзсн хар үүлн, киитн хур, сурһулин жил эклнэ, урһцга намр, элвг урһц, үвлин тежэл, малын төл салһх, малын хаша, хот белдх, зөөх.	-Чини дурта жилин цаг ямаран? -Юнгад хаврт дуртач? -Жилд кедү цаг бээнү? -Ямаран жилин цагла чини һарсн өдр? -Намрин хөөн ямаран цаг ирнэ? -Намрин йиртмж яһж сольгднэ? -Үвл юнгад күнд цаг болна? -Ямаран жилин цагла хур икэр орна?	Намр Йиртмжд намр эклжэхиг үзүлжэх темдг олн. Өрүн асхн серүн болна, чиг унна. Салькн шүрүдэд, чаңһрад, хамтхасиг бүчрэснь салһна. Хамтхасд шарлад өгрэд, һазрт эклэд унна. Теңгр бархлзсн хар үүлэр бүркгднэ. Дару-даруны серүн хур орна. Малчнр намрар һарсн төл салһад, хашаһинь, үвлин хотнь белднэ. Үвл	Деспричь	

			<p>Киитн үвл, түрүн цасн, усн көрнэ, мөстнэ, шуурһн шуурна, ангуд, шовуд түрнэ, бичкдүд байрлна, мөсн деер дошна, цасар шивлдэд наадцхана, үвлин цевр аһар.</p> <p>Хавр ирв, эклв, нарна герл, нарн халулна, цасн хээлнэ, усн шаржнна, һазр, тег ноһаһар көкрнэ, цецгүд цецглнэ, ацмуд хамтхасар бүркгднэ, шовуд нирглднэ, мал теетг идшлнэ.</p> <p>Халун цаг, догшин халун, цунцг, өвсн, урһмл хумхарна, өгрнэ, тэрэ-темсн, зер-земш, һол, нур, хаһуль, өөмх, амрх, усн хагярдна, хүүрэ салькн, зунн күүкдин амрлһн, нарн шатх.</p>	<p>- Ямаран жилин цагла цасн орна? -Кезэ эмтн тэрэһэн хурана? -Кезэ күүкд амрлһнд һарна? -Ямаран жилин цагла хальмг тег йир сээхн болна? -Үвлд ангуд, шовуд яһна?</p>	<p>Серун намрин хөөн киитн үвл ирнэ. Үвл жилин дөрвн цагас киитн, күнд цаг. Цасн орад, салькн үлэхлэ, шуурһн шуурна. Үвлд ангуд, шовуд түрнэ. Үвлд бичкдүд йир байрлна. Цасар шивлдэд наадцхана. Эрг деерэс цанар дошлдна. һаза үвлин цевр аһар киилнэ.</p> <p>Хавр Хаврт хальмг тег йир сээхн. Тег делгүдэн көкрнэ. Хаврин тег цоохр кевс болж медгднэ. Олн зүсн цецгүд һазриг йир сээхн өнгэр кеерулнэ. Тенгрт шовуд дууһан дуулна.Селэнэ эмтн һазр халһна, тэрэ тэрнэ. Садас альмна, чийһин, кедмнэ үнр кацкнна. Хаврт мал төлөн авна, хөд хурһлна, укрмүд туһлна.</p> <p>Зун Зун – хамгин халун цаг. Халун эклхлэ, өвсн, урһмл шарлад, нарнд өгрэд хумхарна. Хүүрэ салькн үлэнэ. Тэрэ-темсн, зер-земш болна. Зунд бичкдүд нарнд шатад, уснд өөмэд амрцхана. Зөрмнь һолын, нуурин көвэд һахаляр заһс бэрнэ. Зун халун болв чигн, зуг кесг байр эмтнд белглинэ.</p>	Причасть	
14	Зул-нас авдг өдр.	5	<p>Зунква Гегэн, бурхнд мөргх, зальврх, насан авх, насан утдулх, нас немх, насна һол, күңшү үнр һарһх, көвнгэр орах, зул өргх, нас йөрөх, боорцг шарх, дееж өргх, цэ чанх, йөрөл тэвх, цаһан өвсн, йөркг, цөгц, шар тосн, оңһц.</p>	<p>-Зулын авьяс меддвч? -Зул өдр ямаран литэр заагднэ? - Зулын өдрт яһж белднэ? -Насна һол юуһар кенэ? -Зулын асхар ю күцэгднэ? -Зул өдрлэ ямаран хот кенэ? -Кен зулын йөрөл тэвнэ? - Эмтн ямаран бурхнд зальврж мөргнэ?</p>	<p>Зул-хальмг улсин темдгтэ өдр. Эн цуг хальмгудын нас авдг өдр. Зул өдр хальмг литэр Үкр сарин 25-д болна. Зулын өмн ик белдвр кенэ. Зулд шар тос, мах, шикр-балта белднэ. Зул өрүн цэһар, боорцгар, шикр-балтаһар, зер-земшәр дееж өргдмн. Асхнднь насна зул өргнэ. Нас авдг өдрт өргдг зул өвөрц болна. Герин эзн күүкд күн йөркг өвсәр насна һол белднэ. һуйрар кесн оңһц дотр көвнгэр орасн һолыг зерглүлэд тэвнэ. Деерэснь хээлсн зулын тоснас кенэ. Оди тенгрт күцж һархла, герл өгнэ. Цуһар зулдан мөргэд, насан авна. Зул өдр амтта-шимтэ хот кенэд, цэ чанад, көгшдүдиг дуудад, күүкдин нас йөрөнэ.</p>		
15	Депорация Калмыцкого народа	4	<p>Харалта өдрмүд, хар гөрэр, тууж, һашута цаг, туувр, түрх, зовх, өлсх, өөрхн улсан, элгн-садан геех, санх, тодлх, санлын бумб.</p>	<p>-Кедүдгч жилд хальмгудыг Сиврүр туулһсмин? -Кедү өдртэн хальмгуд хаалһдт йовсмин? -Кедүдгч жилд хальмгуд төрскн һазрун хәрж ирсмин? -Ямаран нертэ санлын бумблв Элст балһснд бээнэ?</p>	<p>1943-гч жилин бар сарин 28-д хальмгудыг хар гөрэр Сиврүр туулһсмин. Эннь хальмг улсин туужин һашута цагин негнь. Хальмгудыг Сиврин боли талдан чигн һазрмудар тууһад, тенд бичкн баг-багар тарасмин. Арвн һурвн өдрт хаалһд йовсн эмтнэ ик зунь өлсэд, даарад, гемтэд өнгрсмин. Кедү му үзсн болвчн, кедү</p>	Тоолгч нерн, толлгч нернэ хүврлт.	

				-Эн бумблвиг кен үүдэсн?	даарсн-көрсн болвчн, хальмгуд эврэннь хол, Төрскэн чөсөждөн, санандан хадлж		
16	Контрольная работа	1					
17	Работа над ошибками	1					
18	Герои ВОВ.	6	Төрскэн харсгч Алдр дэн, ээмшг, дээнд мордх, зөрмг, төрскн,назран харслнн, күчтэ бэрлдэн, хортн, баатр кевэр дэврх, шав, шавтх.	Төрскэн харсгч ... .. 1941-гч жилд эклсмн. Дэн эклхлэ, Баатр Басанов дээнд ... -Баатр Манджиевич Басанов гисн кемб? -Көдүдгч жилд Б.М.Басановд эн өөдөн цол зүүгдсн? -Баатр Басанов ямаран күн бээсн?	Баатр Манджиевич Басанов- Советск Союзин Герой. Дэн эклхлэ,эн түрүн зерглэнд дээнд мордсн. Гвардин ах сержант Баатр Басановин хардврт дээлдж йовсн отделеңө салдсмуд командиран дурасн зөргтэ бээсн. Нег дэжж Духново селэнэ өөр Басановин отделеңь фашистнрин бүслврт авгдв. Эн бэрлдэнд күнд шав авсн бийнь, Баатр салдсмудан хардад, зөрмг кевэр бийэн бэрэд, бүслврэс харсн. 1945-гч жилин март сард Баатр Басановд Советск Союзин Герой гисн өөдөн цол зүүгдсн.	Зэңгин тогтац	
19	Герои социалистического труда.	5	Күч-көлснэ, мал хэрүлх, өөдөн үзмж, мал өсклнн, зураһан күцэх, тэвц орулх.	-Доржин Санж гисн кемб? -Кезэ болн альд төрсн? -Бичкнэсн авн ямаран көдлмш кедг бээсн? -Ямаран нерн Доржин Санжд зүүлнгдсн?	Доржин Очра Санж 1928-гч жилд Баһ Дөрвдэ нутга Ик-Чонса ээмгт төрсн.Күч-көлснэ хаалһан бичкнэсн авн эклсмн. Түрүлэд эңкдэн нөкдь болад, мал хэрүлдг бээж. Кежэсн көдлмшгэн дурта болад, чидлэн хармнл уга көдлэд, шунмһа хөөч болсн.Жил болһн авсн зураһан күцэдг билэ. 1965-гч жилд көдлмштэн өөдөн үзмж бэрэд, олна мал өсклннд ик тэвц орулсн төлэднь Доржин Санж Социалистическ Күч- көлснэ Геройин нерн зүүлнгдсн.	Бээлһнэ нернэ амр, эврэ киисклнн.	
20	Герои гражданской войны	5	Хүвсхл, хүвсхлин жисэн, Улан Церг, церглх, цаһачуд, ноолдан, шунмһаһар орлцх	-Канука Харти кедүдгч жилд, альд төрсн? - Ямаран сурһуль төгсэхэд, кен болж көдлж йовла? - Улан Цергт мордад ямаран үүл дааж йовсн? -Хальмг советин цагин урн үгин утх зокъял үүдэлһнд Канука Харти ямаран ач-тусан күргснби?	Х.Б.Кануков- гражданск дээнэ нерэн туурулсн баатр. 1883-гч жилд үкр сарин 17-д Сальск округин Донской областин Иловайск станицин Зунда күүрт төрсн. 1905-1907 –гч жилмүдт эңц школд багшлж йовла. Октябрин революц эклм цацу Х.Б.Кануков улан Цергт мордад, цаһачудла ноолдсн. 1918-гч жилэс авн Канука Харти кесг командн- политическ үүл дааж йовсн. 1921-гч жилд Моңһл улсин цергт командир болж церглсн. 1925-1927-гч жилмүдт Канука Харти Таңһчин ЦИК-ин аһлачар көдлж йовсн. Канука Харти шүлгүд бичэд, дуунд тохрулсн. Орс келнэс шүлгүд орчулдг бээсн.	Амр зэңгин тогтац.	
21	Цаһан Сар- праздник	6	Хавр тосх, цаһан идэн,	-Цаһан Сар гисн юмби?	Цаһан Сар — хальмг улсин байр.		

	весны		боорцг кех, деежин, белгин, эдлврин боорцг, герэн ахулх, күншү үнр нарх, дееж өргх, Окн Теңг, Ноһан Дэрк Гегэн, мөргх.	-Цаһан Сарла ямаран боорцг кенэ? -Цаһан Сарин авъяс меддвч? -Цаһан боорцгуд ямара 3 багд хувагдна?	Хальмгуд кезэнэсн авн Цаһан Сариг байртаһар тосч давулна. Цаһан гисн үг хөвтэ, кишгтэ, байрта тоотла залһлдата. Эн өдрт урдаснь белднэ. Мах чанад, боорцг кенэд, шин хувц-хунр уйж, герэн ахулна. Гер дотр шин өлг-эд, ке сээхн хувц-хунр нархж өлгдг билэ. Цаһана өмн күншү үнр нарһад, боорцг шарна. Цаһана боорцг хурвн багд хувагдна: деежин, белгин, эдлврин. Деежин боорцг кех хуйрт өндг, һахан хорһ оруллго кенэ. Деежд орулдг боорцг: целвг, тавн тоһш, хурвн шор белг, мошкмр, хуц, кит. Белгин боорцгт хавтха, хуц, кит, жола, мошкмр, хурвн шор белг, зурһан тоһш орна. Эдлврин боорцгт темэн, һалун, хорха, нань чигн оһн зүсн боорцг орна.		
22	Калмыцкие обычаи. Чайная церемония.	8	Авъяс, шиңгн, самрх, һал, заты, кемтрхэ амта, буслһх, жомба, чанх.	-Ямаран хальмг авъясмуд тадн меднэт? -Цэһин авъясин тускар тадн ю меднэт? -Юуһар өдр болһн дееж өргнэ? -Цээг бас яһж нерэднэ?	“Цэ шиңгн болвчн идэни дееж”, -гиж келнэ. Хальмг улсин нег ончта хот – хальмг цэ. Өдр болһн шин чансн цээһар дееж өргнэ. Юңгад гихлэ оһн деедс, мана өвкнр халун хотд күртхэ гисн темдг. Сээнэр амтлад, заты тэвэд, чансн цээг “жомба” гиж нерэднэ. Медэтэ улс цэ уухларн йөрэл тэвнэ. Хальмг цэһин үлгүр, домг, авъяс бээнэ: -һал деер хоосн ус буслһдмн биш -цээг йирн йис дэжж самрдг -цээг зөв эргүлж самрдг -гиич ирхлэ, шин цэ чанж өгдг -цээг кемтрхэ ааһд кедго -хумха хурһарн ааһин ам керчж өгдго -ааһта цэ хойр һаран бэрүлж өгдг -цэ авчах күн бас хойр һаран авдмн	Деепричасть, деепричастн эргц.	
23	Повторение	2					
24	Контрольная работа	1					
25	Работа над ошибками	1					
26	Калмыцкая культура. Известные артисты, художники.	7	Дүрслэч, зурач, сойл, өвэрц, үүдэврмүд, һээхүд, билгтэ, һээхмжтэ, эрдм,	-Дүрслэчнрин нерд заатн? -Евсэн Нинан тускар тадн ю меднэт? -Альд сурһуль сурла? -Дүрслэчнн үүдэлтэн кезэ эклв? -Ямаран нертэ кәлдмшинь меднэт?	Таңһчин зурачнр, дүрслэчнр дундас Евсэн Нинан нерн оһнд темдгтэ. Эврэ соньн болн өвэрц үүдэврмүдэрн эн күүкд күн хальмгин сойлд зөвтэ орман эзлжәнэ. Евсэн Нина Пензенск художественн училищ төгсөв. Миңһн йисн зун найн дөрвдгч жилд дүрслэч үүдэлтэн эклв. Эн училищд нертэ оһн билгтэ зурачнр сурад һарсмн. Евсэн Нина соньн, оһна оһыг авлдг үүдэврмүд бүрдэлэ. Хальмг Таңһчин хотл балһс кеерүлжэх «Дүүрән» гисн скульптур хамгин темдгтэ. Домбран зүркндән шахад өвдг деерән суусн хальмг джангарчин зург үзжәнэвидн. Ода болхла, “Тег” гидг нег һээхмжтэ зургинь	Бәәлһнә нернә оһн то, бәәлһнә нернә хуврлт.	

					<p>Москван Третьяковск галерейд үзж болхмн. Делкэн олн орн нутгудт болсн хээхүлмүдт Евсэн Нинан скульптурмуд үзж болхмн. Тедн дунд “Төвдин лам”, “Диилэч” болн нань чигн. Эврэннь эрдмэри Евсэн Нина цуг хальмг улсиг туурулжана.</p> <p>Мана Хальмг Таңһчд олн зурачнр бээнэ. Нанд болхла, нернь туурсн зурач Федор Иванович Калмык таасгна. Эн зурач миңһн йисн зун жирн тавдгч жилд төрсмн. Яснь –торһуд. Миңһн долан зун дали негдгч жилд хазгуд зурһата көвүг хулхалж авад, Санкт-Петербургд авч ирэд, Екатерина II гидг императрицид белггж өгсмн.</p> <p>Федор Калмык миңһн долан зун йирн тавдгч жилд зурачнрин училищ төгсөһэд, долан жилин туршарт Римд бээсмн. Энүнэ найн һар көдлмшнь өдгэ цагт Британск музейд хадһлгдж бээнэ: «Триумф Галатеи», «Вакханалия», «Марс и Венера», «Портрет Гебеля» болн «Автопортрет». Өдгэ цагт мана Хальмг Таңһчд билгтэ зурачнр Ф. Калмык зурачин нертэ мөрөһөр ачлгдна.</p>		
27	Рабочие будни животноводов.	4	Төл, малын төл, бөлдвр, өвсн-тоосн, идһлх, хурһлх, туһлх, малчин көдлмш, күнд, чилхш, кирһх, ноосн, хаша ясх.	<ul style="list-style-type: none"> -Малчнрин көдлмш ямаран? -Зунд ямаран көдлмш кенэ? - Намрт ямаран көдлмш кенэ? -Увлд ямаран көдлмш кенэ? - Хаврт ямаран көдлмш кенэ? 	Малчин көдлмш жилин дөрвн цагт чилхш, хаврар хөд хурһлна, үкрмүд туһлна, хөөнэ ноосн, зунар хөөнэ ноос кирһнэ, намрар өвсн-тоосан белднэ, хашаһинь ясна, хотынь белднэ, үвлд белднэ, хөд, үкрмүд, хөрүлнэ, услна, малчин көдлмш күнд, хурһд, туһлмуд хэлэнэ, өскнэ.	Амр зэнгин тогтац	
28	Үрс Сар.	3	Зуни байр, үвлин идг сольх, урһмлар кеерүлх, кенчрин тасрхас боох, бурхнд мөргх, дееж өргх, хөөнэ арсн, модна ацмуд орах, һул-һулмтд өөк-тос хайх, малар байн бээх.	<ul style="list-style-type: none"> -Үрс Сар гисн юмби? -Үрс Сарин авьяс меддвч? - Герэн юуһар кеерүлнэ? - Үрс Сарин байрла урһа модна ацмудыг юуһар орана? 	Үрс Сариг зуни байрт тоолна. Үрс Сар хавр чилэд, зун эклэд, малчнр үвлин идгэн сольжах кемлэ ирлцнэ. Эн байрла герэн өвсэр, урһмлар кеерүлнэ. Хальмгуд боорцг болһад, мах чанад, хурлд күргэд, дееж өргэд, бурхна өмн тэвэд, хөөннь уснд буулһдг авьяста. Кезэнэ Үрс Сарин байрла урһа модна ацмудыг цаһан хөөнэ арсар орадг деерэн, олн зүсн кенчрин тасрхаһар боож гүрдг бээсмн. Үрс Сарин байр болхла, герин эзн күүкд күн эрт босад, зулан тальвад, цэһэн, хотан чанна. Деедсин олн бурхдт дееж өргэд зальврна. Көгшдиг дуудад, Үрс Сарин сэн өдриг йөрөлһнэ. Һал-һулмтд өөк-тос хайна. Эмтн маларн байн бээтхэ, элгн-садарн өнр болтха гиж, Деедстэн мөргнэ.		
29	Контрольная работа	1				Дассан	

						давтлнн	
30	Работа над ошибками	1					
31	Повторение	3				Дассан давтлнн	
32	Всего	102					